

440Clàssica&Jazz | Pol Avinyó | Actualitzat el 02/12/2023 a les 10:30

100 anys del naixement de Maria Callas, la veu lírica més famosa del segle XX

La cantant grega va actuar al Gran Teatre del Liceu l'any 1959

Maria Callas | Arxiu

Avui, 2 de desembre farà cent anys del naixement de la veu lírica més famosa del segle XX, **Maria Callas**. És una llàstima que per a molts sigui més famosa per la seva vida privada que no pas per la seva importantíssima i revolucionària carrera artística. Una trajectòria que, per cert, va passar un sol cop per Barcelona, tot i que en realitat la relació de la diva amb la capital catalana podria haver estat molt diferent.

Maria Anna Cecília Sofia Kalogeropulu va néixer el 2 de desembre de 1923 a Nova York, filla d'immigrants grecs. La seva mare havia fet el viatge en transatlàntic embarassada de la futura cantant. El seu pare era farmacèutic i, atesa la difícil pronunciació del seu cognom, el va simplificar pel de **Callas**. La mare, amb les filles, van tornar a Grècia l'any 1937, i va ser allà, al Conservatori d'Atenes, on la jove va iniciar la formació amb la gran soprano de la Franja de Ponent **Elvira de Hidalgo** (Vall-de-roures, 1891), no només com la seva mestra de cant, sinó també com la seva consellera més important.

El rol més emblemàtic de la carrera de **Maria Callas** va ser el de Tosca, de l'òpera de **Puccini**. Amb aquesta obra va fer el debut escènic i mundial el 27 d'agost de 1942 al Teatre de l'Òpera d'Atenes, i amb aquest mateix rol va fer la seva darrera aparició operística, el 5 de juny de 1965 al

Royal Opera House Covent Garden de Londres; una carrera curtíssima, de només 23 anys, que de fet encara és més curta si ens ajustem al seu primer èxit internacional, el 2 d'agost de 1947 a l'Arena di Verona, amb *La Gioconda* de **Ponchielli**, que va marcar l'inici del seu estrellat.

A partir del debut a l'Arena i a Itàlia, el fenomen **Callas** va conquerir els grans escenaris d'òpera del món. Sobretot, la seva carrera va anar lligada de manera vertebral al Teatro alla Scala de Milà, on va debutar el 12 d'abril de 1950 substituint una indisposada **Renata Tebaldi** en el rol protagonista de l'*Aida* de **Verdi**. L'any següent esdevindria importantíssim, ja que va inaugurar la temporada de l'Scala, el famós 7 de desembre, amb *I vespri siciliani*, també de **Verdi**.

El romanç entre **Maria Callas** i l'Scala es va allargar fins al 3 de juny de 1962, amb *la Medea* de Cherubini. Però aleshores, tristament, els seus millors anys ja havien quedat enrere. Els grans callasians sempre diuen que el darrer moment vocalment gloriós, la seva darrera genialitat, va ser la reposició de *La sonnambula* de **Bellini** a l'Scala, el març de 1957, dirigida per **Antonino Votto**.

El cert és que els darrers anys cinquanta i els primers seixanta la seva veu havia perdut brillantor, era menys sòlida, el vibrato augmentava i els sobreaguts havien desaparegut. En els enregistraments de l'època es pot apreciar aquest declivi tan precoç. Tot i així, el seu magnetisme escènic i personal la van fer seguir sent la preferida de dos grans teatres, l'Òpera de París i el Covent Garden de Londres, on va actuar en les seves darreres òperes escenificades, *Norma* i *Tosca*.

Video: <https://www.youtube.com/watch?v=s-TwMfgaDC8>

Anys més tard va tornar als escenaris, al costat del tenor **Giuseppe di Stefano**, per fer una darrera gira. Va iniciar el període de recitals el 25 d'octubre de 1973 a Hamburg i es va allargar fins a l'11 de novembre de 1974 a Sapporo. Aquesta va ser la darrera aparició de la **Callas** a dalt d'un escenari. El seu estat vocal era una mitja ombra del que havia estat només deu o vint anys enrere. Un darrer i trist record.

Després d'aquesta gira encara rebria noves propostes per tornar als escenaris. Tenia previst interpretar *Tosca* al Japó, a final del 1975, amb **Di Stefano**. Les funcions es van fer, però la protagonista va ser **Montserrat Caballé**. El gerent del MET també li va demanar que tornés per fer un recital, però aquest no es va concretar mai. El 1976 assajava en secret a París, on va fixar la residència, per tornar a fer una gira de recitals. Durant aquests assajos, però, es va colar un periodista que la va fotografiar i va esguerrar el seu retorn als escenaris. Aleshores es va refugiar en la solitud del seu apartament a l'avinguda Georges Mandel de la capital francesa, acompanyada dels seus fidels servents Bruna i Ferruccio i dels seus dos caniches. **Maria Callas** va morir el matí del 16 de setembre de 1977, amb només 53 anys, a causa d'una crisi cardíaca.

EL DEBUT AL LICEU

Maria Callas al Liceu Foto: Arxiu

El Liceu és un teatre de veus. Es poden comptar amb els dits d'una mà les grans veus de la història de l'òpera que no han passat pel teatre de la Rambla barcelonina. Tot i això, el pas de **Maria Callas** es va limitar a un recital l'any 1959. Però gràcies a la publicació del llibre de Tom Volf *Maria Callas, cartas y memorias*, editat per Akal, hem descobert que el Liceu havia ofert a la cantant debutar-hi abans. Val a dir que l'aparició d'aquesta recerca ha estat importantíssima per entendre **Callas** des de la intimitat, deixant de banda el mite que va crear la premsa de l'època i que ha arribat als nostres dies ple de tòpics, sobretot de la seva vida personal amb Aristòtil Onassis. Volf planteja l'epistolari com un recull cronològic de la correspondència vinculat amb la vertebració de la seva carrera artística, i inclou una llista exhaustiva de les funcions que va arribar a protagonitzar. És una obra imprescindible per als amants de Maria Callas i per qualsevol amant de la lírica. No us el podeu perdre.

En una carta datada el 2 de setembre de 1947, **Callas** va escriure al seu agent Eddie Bagarozzy: "M'han ofert Barcelona, a Espanya, per cantar *Norma* i *La forza del destino* el mes de novembre. Crec que hauria d'acceptar, oi?". La temporada 1947-48 del Liceu va ser la primera capitanejada per l'empresari Joan Antoni Pàmies, un gran coneixedor de veus. No tenim la carta que va ser enviada a **Callas** amb aquest oferiment, però sabem que finalment no el va acceptar. Va preferir anar a La Fenice de Venècia a fer *Tristan und Isolde* sota la batuta de **Tullio Serafin**, el mestre que li va fer descobrir el belcanto i que la va introduir en els grans rols de **Bellini** i **Donizetti**. La soprano que va venir a fer aquestes funcions de *Norma* i *Forza* va ser **Maria Caniglia**, que es va convertir en la diva del Liceu fins a l'aparició de **Renata Tebaldi**, el 1953. Si **Maria Callas** hagués acceptat aquelles funcions, hauríem conegut el tebdaldisme que va regnar al Liceu als anys cinquanta? Més val no fer-se preguntes que poden tenir tantes respostes com àries de soprano va escriure **Verdi**.

Anys més tard, **Callas** també va passar per Barcelona, tal com explica en una altra carta. Va ser l'any 1949, quan ja havia fet el seu gran debut a l'Arena di Verona amb *La Gioconda*, el 1947. I

havia trobat l'amor amb Giovanni Battista Meneghini, un ric empresari de la construcció veronès amb qui s'acabaria casant en secret, el 21 d'abril de 1949. Just dos dies després, va agafar el paquebot Argentina per fer el debut al Teatro Colón de Buenos Aires amb *Turandot*. El vaixell va partir de Gènova el 22 d'abril i el diumenge 24 va fer escala al port de Barcelona.

Maria Callas va escriure una carta al seu espòs on li explicava la curta estada a la capital catalana: "Battista, estimat meu, t'envio una petita salutació des de Barcelona, pensant en tu més que mai en aquests dies, dies que haurien de ser nostres! (...) Hem estat poc a Barcelona i m'ha agradat molt. Clar, els diumenges està tot tancat, però t'haig de dir que els bolsos i les sabates són molt econòmics. Pensa, sabates a 1.500 i 2.000 lires! I precioses! Ara salpem d'aquí a unes dues hores". Llàstima que al final no s'hagués pogut comprar aquelles sabates o bolsos catalans, potser s'hauria convençut per venir a fer una òpera escenificada...

No va ser fins al 1959 que **Callas** va actuar al Liceu, amb motiu d'una gira europea que va fer el mes de maig i que va incloure Madrid, Barcelona, Wiesbaden, Hamburg, Stuttgart i Múnic. Estava dirigida en tots els concerts pel mestre **Nicola Rescigno**. En aquell moment el Liceu tenia una diva indiscutible, **Renata Tebaldi**. La rivalitat entre les dues era prou coneguda arran d'unes declaracions de la grega, que es van treure de context, en què comparava la veu de **Tebaldi** amb la Coca-cola i la seva amb el Champagne.

El dia del concert de **Maria Callas** va ser el 5 de maig de 1959 i no va resultar tan gloriós com es podia esperar. Va ser un bon recital, sí, sens dubte, però que quedarà als annals del Liceu per haver estat el debut i la seva única funció al teatre i no pas pel seu contingut musical. El programa va constar de sis àries i tres obertures. **Callas** no va convèncer fins a la darrera ària, l'escena final d'// *pirata*, "Col sorriso d'innocenza".

Maria Callas al Liceu Foto: Arxiu

El concert va començar amb l'obertura de *Der Freischütz*. **Maria Callas** va fer la primera intervenció amb "Tu che le vanità", del *Don Carlo* de **Verdi**; va seguir l'obertura de *La forza del destino*, i van tancar la primera part les àries "L'altra notte", del *Mefistofele* de **Boito**, i "Una voce poco fa", d'*Il barbiere di Siviglia*. La segona part va incloure el vals de Musetta de *La bohème*, el "Vissi d'arte" de *Tosca*, l'obertura de *L'italiana in Algeri* i, finalment, l'escena final d'*Il pirata*. El públic liceista, sempre tan exigent, va trobar que el recital havia estat poca cosa, curt i amb àries poc compromeses. Així va ser el pas escènic de **Callas** pel Liceu.

Cal recordar algunes frases de la crítica del compositor **Xavier Montsalvatge** a *La Vanguardia*: "Insisto en que es muy difícil con esta limitada muestra juzgar a un intérprete, sobre todo teniendo en cuenta que cantar un aria no es cantar y vivir una ópera entera. Sin embargo, una cosa fue evidente y es que la voz de Maria Meneghini-Callas, por su extensión, su ductilidad y su agilidad, puede adaptarse a las óperas de más diverso carácter". És molt interessant el següent paràgraf, on Montsalvatge, educadament, ja fa esment de l'estat vocal de Callas, amb algunes petites deficiències, i els recursos que utilitza per maquillar-ho: "Claro que no siempre es la voz lo que se impone en ella. A veces, donde no llega el fiato llega una sonrisa. Y donde la coloratura no es bastante ágil, una febril contracción de manos o un gracioso ademán suplen ventajosamente, habilísimamente, lo que la voz no logra dar".

I, com és evident, no hi podia faltar la comparació amb **Renata Tebaldi**, però sense anomenar explícitament la italiana: "La inclusión de esta música [referint-se a l'escena final d'*Il pirata*] fue muy oportuna porque compensó el 'Vissi d'arte', cuya interpretación la verdad es que no nos hizo olvidar, ni de mucho, otra insuperable que oímos no hace mucho en este mismo Liceo".

No hi ha cap enregistrament d'aquest concert, però sí que es pot trobar el que va realitzar uns dies més tard a l'Hamburger Musikhalle, concretament el 15 de maig. Està disponible a Youtube, complet i amb format visual. És la màxima aproximació que tenim per poder escoltar l'estat vocal de **Maria Callas** durant el seu pas pel Liceu.

Video: <https://www.youtube.com/watch?v=dFVDxvg5TMM>

Poc després, l'estiu del 1959, va embarcar-se al famós vaixell Christina, propietat del magnat Aristòtil Onassis, per gaudir d'unes setmanes de vacances: un creuer que li canviaria la vida. Tan aviat com va baixar del iot, va deixar el seu marit per Onassis i va iniciar una turmentosa vida privada plena de portades a les revistes del cor i farcida d'enganys. Una nova vida que ja no la va abandonar, i que va afectar de ple la seva carrera artística.

És important que el Gran Teatre del Liceu, encara que amb un sol recital, tingui als seus annals **Maria Callas**, sens dubte una de les veus més importants de la lírica del segle XX. Una veu revolucionària que va saber passar de l'òpera de cartró pedra a personatges amb caràcter i ànima. **Callas** és l'artista total. El seu caràcter escènic, les seves polèmiques que la van perseguir tota la vida, la ductilitat vocal i el temperament van fer que tots els amants de l'òpera es rendissin als seus peus.

Hem de continuar gaudint i apreciament el seu art, sobretot ara a través dels enregistraments, tant en estudi com també en directe. Mentre escric aquestes ratlles, de fons sona la famosa Medea de **Cherubini** gravada a l'Scala de Milà el 1953 i dirigida per **Leonard Bernstein**. En un dels seus millors enregistraments, **Maria Callas** llança com no ho ha fet mai ningú aquesta frase: "La vostra gioia il mio furore affina, e terra e ciel in suo poter trascina". Un moment com aquest fa que s'aturi el temps. Només 'la divina Callas' era capaç de fer-ho.

Article extret del número 78 de la revista 440 Clàssica & Jazz